

אחרי "חוק לשון הרע" - נסיון לסתום את הפה בכנסת הקרב על הסיעה

לחבר-כנסת שאינו סיעה מוקנות, לפי התקנון, רק כמה זכויות צדדיות: להגיש שאילתות, להציע הצעות לסדר-היום והצעות-חוק. **איך נוצר מצב מחירי כזה, ההופך את הדמוקרטיה לקאריקטורה?** לכך יש שתי תשובות:

- מנסחי התקנון פשוט לא האמינו שכוח חדש כלשהו יעבור אי-פעם את אחוזה-הסיעה, מנסחי-התקנון לא העלו על דעתם שייעשה נסיון לשלול מעמד של סיעה מנציגי יחיד, כלומר: מנצחיה-התקנון השתיתו את כל עבודת הכנסת על סיעות, מפני שסברו כי כל חברי-הבית ישתייכו לסיעות.
- וזכור, זאת היתה צריכה להיות הנחה מובנת מאליה. שהרי בשיטת-הבחירות היחסית, הנהוגה בישראל, אין האזרח בוחר באיש מסויים, אלא ברשימה שיש לה מצע ותוכנית. כשזוכה רשימה כזאת במספר הקולות הדרוש כדי להקנות לה ייצוג בכנסת, היא הופכת בה אוטומאטית לסיעה - כי הסיעה אינה אלא המשכה של רשימת-מועמדים. כפי שקובע, למשל, סעיף 17 של התקנון: "כל סיעה רשאית לתת לעצמה את השם בו השתמשה בבחירות לכנסת..."

כלומר: רשימה וסיעה - אחת הן. זהו עניין של מהות. לגבי המהות, לא יתכן הבדל בין רשימה שהצליחה להחזיר 50 נציגים לכנסת, לבין רשימה שהצליחה להחזיר נציג אחד. מבחינה כמותית יש לשתי סיעות כאלה, כמובן, זכויות שונות לגמרי - אך מבחינה מהותית צריכות להיות להן אותן הזכויות עצמן. כך אומר ההגיון. וכך השכו, קרוב לוודאי, גם מנסחי התקנון.

יש תקדימים למכביר

יה להם על מה לסמוך. כי למרות שלא חדרו לכנסת מעולם כוחות פוליטיים חד-שיים, הרי כבר היו בה סיעות של איש אחד.

● ביולי 1948 בחרה מועצת-המדינה הזמנית ועדה כדי להכין את חוקי-הבחירות לכנסת

מטרה קדושה היא למפלגות הישנות לשמור על המונופול המוחלט שלהן בכנסת. ימין ושמאל, קואליציה ואופוזיציה, מאוחדים בהחלטה נחושה זאת: כל יחידור לכנסת כוח חדש. לשם כך נבקע אחוזה-הסיעה. נסיון רב שיכנע את עסקניה-המפלגות כי שום כוח חדש, המחוסר מנגנון וקופה של מיליונים, לא יצליח לצבור אחוז אחד של הקולות הכשרים. לפיכך נבקע אחוזה-הסיעה של 10%.

אחוז זה עמד במבחן, פעם אחר פעם. שום כוח חדש לא הצליח לפרוץ אותו. עד שבאה רשימת העולם הזה - כוח חדש, ועברה את אחוזה-הסיעה, למרות המכשולים הפנטאסטיים שהושמו בדרכה ביום הבחירות, שעלו לה בהרבה אלפי קולות. אולם עסקניה-המפלגות לא השלימו אף לרגע עם נצחון זה של הכוח החדש. הם לא יכלו למנוע את הופעת נציג הכוח החדש בכנסת. אך הם ממהרים להקים מחסום חדש. **אחרי שנפרץ אחוזה-הסיעה בקלפיות, מנסים עתה עסקניה-המפלגות להקים אחוזה-סיעה שני, בלתי-חוקי בהחלט, בתוך הכנסת עצמה.** וזו המזימה: להחליט כי איש בודד בכנסת אינו מההה "סיעה".

ח"כים סוג א' וח"כים סוג ב'

ב עיני האזרח התמים, שלא למד על-פה את תקנון הכנסת, יכולה החלטה זו להיראות לא רק כשרירותית, אלא גם כשטחית. מה זה חשוב אם פלוני מההה סיעה או לא?

אך יש לכך חשיבות רבה, ואפילו מכרעת. למראית-עין מההה הכנסת גוף של 120 צירים בני-חורין, שחיים בזכויות ובחובות - כמו הסינאט האמריקאי, למשל.

אולם זוהי אשליה. למעשה מהווה הכנסת פריציה של סיעות. כל הזכויות החשובות בה, ורוב סדרי עבודתה, בנויים על חלוקה על-פי סיעות.

מי שאינו שייך לסיעה, כמעט ואינו קיים בכנסת. אם תתגשם המזימה הנרקמת עתה נגד נציג הכוח החדש (ובלתי ברירה גם נגד נציג מק"י, שמואל מיקונים, אף שאיש אינו מעוניין להתנכל לו), הרי תתחלק הכנסת לשני הסוגים:

- 118 חברי-כנסת השייכים לסיעות, שיהנו מכל הזכויות ושיהיה ח"כים סוג א'.
- 2 חברי-כנסת שאינם שייכים לסיעות, שלא ייהנו מרוב הזכויות (אלא אם כן הן תוענקה להם כמעשה-חסד). שניים אלה - אורי אבנרי ושמואל מיקונים - יהו ח"כים סוג ב'.

סכנה זו מוחשית ביותר, והיא עלולה להתגשם כבר בימים הקרובים, על-ידי החלטה פשוטה של ועדת-הכנסת - גוף שעסקניה-המפלגות דאגו מראש שלא לכלול בו אף אחד משני הקורבנות המיועדים.

יהיה זה המשך הגיוני לחוק לשון הרע. הנסיון לסתום את פי עורכי השבועון המסויים במישור העתונאי נכשל, וגרם להופעת העורך בכני-סת. עתה נעשה נסיון לסתום את פיו בכנסת עצמה.

כל הזכויות - לכל הסיעות

ה הן הזכויות שמעניק תקנון-הכנסת לסיעה - ולסיעה בלבד? די בעיון שטחי במיסמך זה, כדי להגיע למסקנה: כל דבר חשוב. בין השאר:

- רק סיעה יכולה להציע איאמון בממשלה.
- רק סיעה יכולה להשתתף בדיון על כינון ממשלה והתפטרותה, על הצעת התקציב, על מדיניות-החוק, על מדיניות-הבטחון.
- רק סיעה יכולה להשתתף בדיון על עניין שהממשלה מודיעה כי היא רואה בו עניין של אמון, או שאחת הסיעות הודיעה שתציע בעקבותיו להביע איאמון בממשלה.
- רק סיעה יכולה להשתתף בדיון אשר לגביו ביקשו עשרה חברי-כנסת שיהיה סיעתי. (במילים אחרות: די בבקשה של המפד"ל או של רפ"י, למשל, כדי להפוך כל דיון שהוא למיעתי - ובכך לשלול כל אפשרות של השתתפות בו למי שאינו סיעה).
- רק סיעה יכולה להשתתף, לפי הנוהל, בדיון על הודעות וסקירות של שרים על פעילות משרדיהם, וכן בדיונים שהם תוצאה של הצעות לסדר-היום.
- רק סיעה יש לה זכות להדר-עבודה בבניין-הכנסת, דבר שבלעדיו לא תיתכן כלל עבודה מסודרת. (הרבר חשוב לגבי הבניין החדש. בבניין הישן ממילא אין מקום).
- רק סיעה יכולה לקבל זכות-כניסה ליועציה ולעובדיה. הדבר חשוב דווקא לסיעות של איש אחד, כי איש אחד אינו יכול להתגבר על העבודה העצומה הכרוכה בפעולה זו. ללא עוזרים בבניין-הכנסת.
- רק סיעה יכולה להיות מיוצגת בהצעת-הקריה פרלמנטאריה.

רק סיעה יכולה להשתתף בבחירות הבאות מבלי לאסוף מחדש התימות ולהפקיד 5000 ל"י. רק סיעה תהיה מיוצגת בוועדת-הבחירות הבאה, ורק לסיעה יש בבחירות הבאות הזכות על שמה ועל האות שלה.

● רק סיעה זכאית להיות מוזמנת להתייעצות אצל הנשיא, ערב הרכבת ממשלה חדשה. (למרות זאת הוזמן הנשיא את נציג הכוח החדש ואת ח"כ מיקונים להתייעצות, ובכך נהג באופן עצמאי, בלי קשר לתקנון הכנסת.)

● רק סיעה רשאית למסור הודעה במקרה של הימנעות מהצבעה - אחד מדרכי הביטוי העיקריות בכנסת.

● רק סיעה זכאית לבקש שיזמינו אותה לוועדה מתעדת הכנסת, שהיא אינה מיוצגת בה (מנציג הכוח החדש נשללה החברות בכל הוועדות החשובות). רק סיעה זכאית לקבל העתקות מן הפרוטוקולים של אותן ועדות.

כלומר: רק סיעות יכולות להשפיע על הצעות-חוקים בעת הדיון המעשי בהן, להגיש הפתיגויות ולדבר בקריאה השניה, שהיא החשר בה ביותר.

סיעות, לא בני-אדם

פ ירושן של תקנות אלה הוא, פשוטו כמשמעו: אפשר לשלול לחלוטין את זכות ההשתתפות של מי שאינו סיעה בכל הדיונים החשובים של הכנסת.

יונה כסה: התקדים שהפך לתירוף

הראשונה. בהעדה זו ניתן ייצוג לחמש "סיעות" של איש אחד - "עליה חדשה", ויצ"ו, ספרדים, תימנים וקומוניסטים.

● חוק הבחירות לכנסת השניה הגדיר בפירוט כ"סיעות" שלושה גופים שהיו מיוצגים על-ידי ח"כ יחיד בכנסת הראשונה: סיעת הלוחמים, סיעת התימנים וסיעת ויצ"ו.

● בשנת 1949 הוכר ח"כ הכנסת הראשונה, אליעזר פרמינגר, שפרש ממק"י, כסיעה נפרדת בשם "סיעת הקומוניסטים העבריים". (פרמינגר הצטרף לאחר-מכן למפ"ם.)

● בשנת 1961 אישר יו"ר הכנסת, על-פי חוקי-הבחירות, כי הנציג היחיד של רשימת חקלאות ופיתוח (אחת מגרורות מפא"י) מההה סיעה.

צרוך זה של תקדימים צריך היה להספיק. להלכה הוא מחייב את הכנסת, כי בהתאם לתקנון - יש לכל תקדים כוח מחייב.

אך בכל זאת עלה על דעתם של עסקניה-המפלגות לשלול מנציג הכוח החדש את זכותו כסיעה? לצורך זה שלפו שתי טענות - ושתיהן מופרכות בעליל.

האחת היא לשונית: סיעה, כך טוענים העסקנים, היא גוף של יותר מאיש אחד. קובע מילון גוד: "סיעה ז' - איספת אנשים, המון, קבוצת אנשים..." אם כן, איך יכול אדם יחיד להוות סיעה?

זהו פילפול מובהק. המילה העברית "סיעה" נתקבלה, במקורה, כתירגום למילה הלועזית "פראקציה", שהיתה נהוגה בקונגרסים הציוניים כמו ברוב הפרלמנטים בעולם.

"פראקציה" פירושה "חלק" - חלק מן הכלל. חלק כזה יכול להיות מורכב מאיש אחד ("סיעתי-יחיד") או ממאה אנשים.

הטענה השניה היא תקדימית. היא נוגעת לחברי-הכנסת יונה כסה.

התקדים של כסה

ה בר הכנסת החמישית יונה כסה פרש באחד בנובמבר 1964 ממפא"י. כאיש מן היסוד לא יכול היה לשבת בסיעת מפא"י בכנסת, אחרי שהחברות פרשה מן (המשך בעמוד 10)